

Domnul Tudor-personaj dramatic

Tudor Vladimirescu „intră” în drama-turgia noastră istorică în vremea cind B. P. Hasdeu dădea prima capodoperă a piesei de evocare, **Răzvan-Vodă** (1867). Un pluton compact de condeie aparținind mai ales unor profesii înrudite (poeti, publiciști, actori) scrie asiduu pentru scenă melodrame istorice, în față cu modelele mult gustate ale romantismului minor, sentimental-aventuros I. Dimitrescu-Movileanu, N. Istrati, I. N. Șoimescu, Al. Depărățeanu, D. Bolintineanu, C. Dimitriade, Petre Grădișteanu, C. Haiepliu și încă destui.

Dramaturgul B. P. Hasdeu se ivise în această atmosferă laborioasă. Eroul său se mișca tot în plin ev mediu, ca și majoritatea eroilor animați, cu mai puțin har, de confrășii săi. În trei decenii de dramaturgie istorică (1837 este anul cind Gh. Asachi deschide capitolul, prin piesa **Petru Rareș**), autorii abordaseră cu prudență trecutul apropiat.

Cel care-l înfățișează (poate întiiul) pe Tudor Vladimirescu într-un spectacol marcat de toate servituțile teatrului senzațional este Iorgu Caragiale, copilul teribil al ilustrei familii.

El, veșnicul pe drumuri, obținuse vremelnice învinițarea să joace trei zile pe săptămână pe scena Teatrului Național, în iarna anului 1867. În trupă, îl avea și pe M. Eminescu (apud G. Călinescu, **Studii și cercetări de istorie literară**, E.T., 1966). Poate în căutarea unui subiect ieșit din comun, poate dorind să șicaneze pe susceptibili descendenți ai boierilor amestecați în faptele anului 1821 (a cărui amintire era încă vie!), el însălează o reconstituire istorică uneori de un comic involuntar. Folosește în reprezentație tot ce are la îndemână: decoruri și costume. Formula era utilizată în epocă, însă Iorgu, aproape ca totdeauna, este urmărit de nenoroc. La spectacolul din 14 martie 1868 asistă Constantin D. Aricescu, viitorul mare monograf al Slugerului Tudor, aflat în plină campanie de elaborare a clasicei sale cărți, **Istoria revoluțiunii române de la 1821**, care va apărea în două volume, la Craiova, în 1874.

Critica reprezentației e nimicitoare, se numesc inconsecvențele istorice, inadecva-

rea costumelor, subrezenia conflictului dramatic. Tonul violent, de pamflet, este totuși îndreptățit. „Ispravnici ca Oleteșanu nu putea să poarte anterior de cit, cu flori de-o palmă și care servă numai ca față la saltele”. Tudor purta în realitate „după mărturia celor ce au fost în contact cu dînsu... dulamă cu copci, culoare negru-albastru; peste dulamă un conțes îmblănit; în picioare cisme lung-e; și încins cu sabie turcească”. Interpretul eroului gorjean apare pe scenă „cu un fel de tatarcă arnăuțească, cu flori de lir”! Concluzia lui Aricescu e netedă: „Credem că și costumele și limba trebuia conservate în toată fidelitatea lor, în toată originalitatea lor” (**Trompeta Carpaților**, marti 19/24 martie 1868).

1870. În conflict cu direcțiunea Teatrului Național, Mihail Pascaly se reîngiază în sala Bossel, de unde lansează, prin ziarul lui C.A. Rosetti, **Românul**, din 3 octombrie, un patetic apel „la toți românii cari sunt cu anima pentru dreptate și iubirea artelor”. Anunța „două reprezentațiuni”.

Programul primei reprezentații îl dăm cu titlu documentar: „Sala Bossel. Duminică la 4 octombrie 1870. Reprezentație românească extraordinară dată de domnul M. Pascaly. Cu concursul mai multor artiști români, se va juca pentru intia oară piesa **Țăranul din vremea lui Tudor**. Comedie națională cu cîntece, în trei acte de domnu xxx [Mihail Pascaly]. Muzica națională cu totul nouă, compusă de d. A. Flehtenmaher. Corurile executate de elevii conservatorului. Scena se petrece în timpul zaverii lui Tudor, la moșia Cormănești”.

Marele folclorist de mai tîrziu, G. Dem. Theodorescu, se entuziasmează în coloanele ziarului **Românul** (din 8 oct. 1970). Piesa „arată impresiunile acelei epoci, cind românul era sărăcit și redus la sapă de lemn, dar viteaz, falnic și generos”. Se narează „mersul piesei”. Deslușim ne-lipsitul conflict sentimental, pus acum în lumină de caractere dirze, însuflețite de atmosfera „zaverii”. Se cîntă cu înfocare pe versuri „poporane”: „Să scăpăm de calicie, / Să avem și noi moșie, / O moșie numa-n flori, / Nu-n necată în plînsori”.

Letiția Gitză, într-o carte de referință. **Mihail Pascaly**, E.S.P.L.A., 1959, identifică în repertoriul de turneu al marelui actor și această piesă, a cărei atracție stătea mai mult în „ariile naționale”. Brașovenii au ovaționat-o la finele primăverii lui 1871.

Apare, în fine, cartea lui C.D. Aricescu (1874).

Numeroase asteriscuri ascundeau numele „căftăniților” amestecați în drama Vladimirescului. Descendenții lor erau numeroși și aveau încă putere! Și totuși, cartea va face epocă trei sferturi de veac, până când Andrei Oțetea va încerca să-i răstoarne tezele (**Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Românești 1821—1822**, București, 1945).

Aricescu demonstra convingător (dovadă că, azi, un tânăr istoric, Mircea T. Radu, i-a reluat argumentația, amplificând-o : **Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească**, Craiova, 1978) caracterul antifanariot al mișcării.

Scrierea sa inspiră, peste câteva decenii abia, oameni bine intenționați. În 1914, N. Radivon tipărește o „dramă istorică în patru acte și un prolog, **Domnul Tudor 1821**”.

Distribuția impresionantă și tablourile încărcate fastidios emanau dintr-un entuziasm pentru faptul crud, de istoriografie. Tudor e urmărit, documentar, în taberele sale — Slatina, Cotroceni, Golești. Uzurpatorii, Macedonski, Prodan, Sava, Iordache foiesc împrejurul lui. Intriga se precipită, accentul cade pe martirajul care nu poate fi evitat. Ipsilanti are un orgoliu maladiv dezvăluit în replici hotitoare.

Aceeași grijă pentru demascarea complotului care a însingurat istoria națională o are și institutorul din Baia de Aramă N.N. Sîrbulescu, autorul „piesei istorice în patru acte **Zavera lui Tudor Vladimirescu**”, datată Turnu Severin 1915. El este descendentul fostului „fecior de cort în tabăra lui Tudor”; cunoscuse panduri longevivi, ca Ion Sibinescu, mort în 1886, la 110 ani.

La 15 ianuarie 1919, directorul general al teatrelor, Ion Peretz, încredințează lui Constantin Nottara drama în versuri **Bimbașa-Sava**. Era o dramă romantică, năvînd abilitățile încercări ale căpeteniei gărzii de arnăuți domnești de a seduce pe frumoasa Marioara Balăceanu, pătimășa susținătoare a lui Tudor Vladimirescu. Revoluționarul e adus în scenă pentru lungi monoloage justificative. Avîntul versului — rostit de Aristide Demetriade — înălța inimile, în atmosfera sensibilizată de actul epocal al Unirii depășite.

Tot în versuri, de tonalitate didactică, Virgil Costescu propune cititorilor un act, **Tudor Vladimirescu** (1922), ținînd la lumina tiparului încă din 1908, an cînd s-a

reprezentat într-o școală primară. Micuții interpreți au avut „de luptat” cu tirade pletorice: „Să ne păstrăm pămîntul ce-i leagăn și mormînt, / Să ne păstrăm și limba și datina bătrînă, / Credința, legea sfîntă și pajura română”. Un bun exercițiu de teatru școlar.

Pînă în stagiunea 1922—1923 a Teatrului Național din București, Nicolae Iorga evocase scenic pe Mihai Viteazul (1911), Ștefan cel Mare (1911). C. Brincoveanu (1914), Cantemir Bătrînul (1920). Emanate din tomurile sale erudite, dramele aveau și ele valoare de document, căci genialul istoric nu făcea altceva, sub reflectoare, decît să „sonorizeze” hrisoavele. Dacă tehnica teatrului său era uneori deficitară, limba avea aromă cronicărească.

Cînd Gheorghe Ciprian se îmbrăca în costumul lui Tudor Vladimirescu în piesa profesorului, spectatorii erau plăcut surprinși să privească o dramă eroică centrată pe „cazul” martirului. Camil Petrescu numea pe Nicolae Iorga drept precursor al „dramei de idei”. În alți termeni, Paul Prodan, analizînd spectacolul, conchidea: „Singurul personaj care-l interesează d-aproape pe autor e Tudor. Restul personajilor numeroase se poate considera mai mult figurație. D. Iorga nu s-a agățat de nici un detaliu al vremii de atunci. Nu este un evocator de atmosferă. Preocupat numai de Tudor, pe acesta îl urmărește și numai în conflictul dintre diavolul și boieri”. (cf. **Teatrul românesc contemporan 1920—1927**).

Vor trece trei decenii pînă cînd un alt dramaturg să se întrebe cine a fost omul care a marcat istoria modernă a țării sale. Întîi într-un poem epic, **Întîmplări din marea răscoală** (1953), apoi în drama **Tudor din Vladimiri** (1956) și în scenariul filmului **Tudor** (1964), desăvîrșind intensă muncă în reportajul dramatic **Zodia Taurului**, Mihnea Gheorghiu a reanalizat toate izvoarele narative ale revoluției. El ne-a dat, în fine, fresca vremii, aflînd pentru teatru numitorul comun al evenimentelor. Tudor Vladimirescu este, deopotrivă, un combatant împotriva fanariotismului, un aliat al crucii eteriste, un dezrobitor al țărănilor.

La 165 de ani de la această revoluție a norodului românesc, comparabilă cu ridicarea din celălalt veac a tribunilor Horia, Cloșca și Crișan, revoluție care a restabilit domniile pămîntene și a numit noile căi de progres ale patriei, dramaturgia noastră este încă datoare cu texte revelatoare. Cîștigul istoriografic este substanțial. Mii de pagini — documente, sinteze, studii — așteaptă harnicul scormonitor. Însuflețind epoca, teatrul nostru poate contribui decisiv la cunoașterea depășită a acestui erou de epopee națională.

AI. GRIGORESCU